

«ԱՄՆ միջուկային զենքի քաղաքականություն» գեկույցի ամփոփում¹

Գևորգյան Ա.

Եվրոպա կատարած իր առաջին այցելության ժամանակ նորընտիր նախագահ Բարաք Օբաման Պրահայում արտասանած իր ելույթում վերահաստատեց աշխարհը միջուկային զենքից ձերբազատելու գործում ԱՄՆ-ի պատասխանատվությունը և հավելեց. «Որպես միջուկային զենք օգտագործած միակ երկիր ԱՄՆ-ն բարոյական պատասխանատվություն ունի գործելու: Այս նախաձեռնության մեջ մենք չենք կարող հաջողության հասնել միայնակ, բայց մենք կարող ենք առաջնորդել այն, սկսել այն»:

Այս հայտարարությունից հետո Արտաքին հարաբերությունների խորհրդի ֆինանսավորմամբ Անկախ փորձագիտական հանձնաժողովը պաշտպանության նախկին նախարար Ուիլիամ Ջ. Փերիի և ազգային անվտանգության նախկին խորհրդական Բրենթ Սքոուքրոֆթի համանախագահությամբ «ԱՄՆ միջուկային զենքի քաղաքականություն» վերնագրով նոր գեկույց պատրաստեց այն մասին, թե ինչպես է հնարավոր նվազեցնել միջուկային զենքերի քանակն աշխարհում, և ինչ միջոցներով կարելի է պայքարել միջուկային հնարավոր հարձակման դեմ:

Հետազոտության հեղինակները մանրամասն վերլուծում են միջուկային զենքի հետ կապված աշխարհի ներկա իրադրությունը, և մի շարք առաջարկություններ են անում ԱՄՆ-ի կառավարությանը, որոնց ընդունումը կնպաստի նախագահի կողմից նշված նախաձեռնության ի կատար ածմանը:

Փորձագետները նշում են, որ Սառը պատերազմի ընթացքում յուրաքանչյուր օր աշխարհը կարող էր առերեսվել միջուկային զենքի վտանգին և քաղաքակրթության ավարտին: Ու թեև Սառը պատերազմն ավարտվել է, և աշխարհն այլևս դեմ առ դեմ չի զգում «միջուկային հոլոքոստի» վտանգը, սակայն, համազենկոցողների հավաստմամբ, աշխարհը դեռ դժվարին ժամանակներում է ապրում: Ամերիկացի զինվորները դեռ սպանվում են Իրաքում, Թալիբան շարժումը վերակենդանանում է Աֆղանստանում և Պակիստանում: Չնայած գրեթե համակողմանի ընդդիմությանը՝ Հյուսիսային Կորեան ստեղծել է փոքր միջուկային արսենալ, Իրանն էլ հետևում է նրա քայլերին: Մյուս պետությունները, մասնավորապես Մերձավոր Արևելքում, սկսում են միջուկային ծրագրեր Իրանի նախագծով: Այսպիսով, միջուկային զենքի տարածումը հասել է կրիտիկական չափերի:

¹ *U.S. Nuclear Weapons Policy*, Independent Task Force Report No. 62, Council on Foreign Relations, 2009

Ահաբեկչական կազմակերպություններն այսօր ի վիճակի չեն սեփական ուժերով միջուկային զենք ստեղծել: Բայց նրանք կարող են համոզել կամ պարտադրել որևէ միջուկային երկրի նրանց տրամադրել իրենց զենքերը: Մյուս կողմից, բացառված չէ նաև, որ ահաբեկիչները կարող են միջուկային զենք գողանալ կամ այդ զենքը ստանալու համար անհրաժեշտ նյութերը: Իսկ եթե միջուկային զենքն ընկնի ահաբեկիչների ձեռքը, այն կպայթի սարսափելի հետևանքներով: Եվ Երկիր մոլորակն ու նրա բնակիչները անդառնալի կորուստներ կունենան: Այսպիսով, չնայած գերտերությունների կողմից միջուկային զենք օգտագործելու վտանգը նվազել է Սառը պատերազմի ավարտից հետո, մեկ այլ նոր վտանգ է ուրվագծվում՝ ահաբեկիչների կողմից միջուկային զենք օգտագործելու հետ կապված:

Զեկույցի հեղինակների կարծիքով, ներկա պահին գոյություն չունեն աշխարհաքաղաքական այն պայմանները, որոնք թույլ կտային միջուկային զենքի գլոբալ նվազեցումը, սակայն Անկախ փորձագիտական հանձնաժողովը ընդգծել է մի շարք քայլեր, որոնք իրագործելի են մոտ ապագայում, և որոնք զգալիորեն կնվազեցնեն միջուկային զենքի տարածումն ու դրա օգտագործման վտանգը: Զեկույցը ցույց է տալիս, թե ինչ դիրքորոշում պիտի ընդունի Օբամայի կառավարությունը այդ մարտահրավերներին դիմակայելու համար: Այն ուշադրություն է հրավիրում տեսանելի ապագայում, հատկապես առաջիկա չորս տարում կատարվելիք քայլերի վրա:

Զեկույցի բնորոշմամբ անվտանգության երեք մարտահրավերներ Օբամայի կառավարությունից պահանջելու են հետևյալ առաջնային գործողությունները.

- միջուկային զենքի ներկա տարածման դադարեցումն ու կանխարգելումը,
- ահաբեկիչների կողմից միջուկային հարձակում իրականացնելու հնարավորության նվազեցումը,
- Ռուսաստանի և ԱՄՆ-ի փոխհարաբերությունների վատթարացման, թշնամացման կանխարգելումը:

Զեկույցը մի շարք առաջարկներ է անում Օբամայի կառավարությանը, որոնցից են.

- Մերտացնել համագործակցությունը Ռուսաստանի հետ: ԱՄՆ և Ռուսաստանի նախագահները վերջերս պայմանավորվել են նվազեցնել իրենց երկրների միջուկային արսենալները: Զեկույցը պաշտպանում է ԱՄՆ և Ռուսաստանի ջանքերը պահպանել START և SORT պայմանագրերով նախատեսված պարտավորությունները: Զեկույցը նաև խոր-

հուրդ է տալիս երկու երկրներին լուրջ ռազմավարական երկխոսություն սկսել:

– Համագործակցել Չինաստանի հետ: ԱՄՆ–ն և Չինաստանը դեռևս պատրաստ չեն միջուկային զենքի վերաբերյալ պայմանագիր կնքելու՝ կապված նրանց միջուկային արսենալների անհամաչափության հետ: Այնուամենայնիվ, զեկույցը խորհուրդ է տալիս երկու երկրներին լուրջ քննարկումներ ծավալել տիեզերական զենքերի վերաբերյալ: ԱՄՆ–ն, Ռուսաստանն ու Չինաստանը ցույցադրել են իրենց հակաարբանյակային զենքերը և մեծ հետաքրքրություն ունեն իրենց քաղաքացիական և ռազմական արբանյակների պաշտպանության հետ կապված: Չեկույցն առաջարկում է արգելել հակաարբանյակային զենքերի փորձարկումը, որին պիտի միանա Ռուսաստանն ու այնուհետ նաև ողջ աշխարհը:

– Վերահաստատել, որ ԱՄՆ–ի նպատակն է կանխարգելել միջուկային զենքի երբևէ օգտագործումը պետական կամ ոչ–պետական մարմնի կողմից, և որ ԱՄՆ–ի միջուկային զենքի նպատակը ԱՄՆ–ին և նրա դաշնակիցներին միջուկային հարձակումից պաշտպանելն է:

– Վերահաստատել դաշնակից երկրների անվտանգության ապահովության պատրաստակամությունը: Մրա բացակայության դեպքում ԱՄՆ–ի դաշնակիցները կփորձեն իրենք միջուկային զենք ստեղծել սեփական անվտանգությունն ապահովելու համար: Չեկույցն ընդգծում է, որ քանի դեռ ԱՄՆ–ն և նրա դաշնակիցները միջուկային հարձակման ենթարկվելու վտանգի տակ են, ԱՄՆ–ն պիտի բավականաչափ միջուկային զենք ունենա այդ վտանգներին դիմակայելու համար:

– Շարունակել միջուկային զենքի քանակի նվազեցումը և պայմաններ ստեղծել, որպեսզի մյուս միջուկային երկրները նույնպես հետևեն այդ օրինակին՝ մասնավորապես սկսելով Ռուսաստանի հետ կնքված Ռազմավարական զենքերի վերահսկողության երկկողմանի պայմանագրից:

– Չանքեր գործադրել հաստատելու համար Փորձարկումները արգելող համակողմանի պայմանագրի (Comprehensive Test Ban Treaty) իրագործումը, քայլեր ձեռնարկելով, որ սա տեղի ունենա մինչև «Միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի վերանայման» (Nonproliferation Treaty Review) համաժողովը, որը տեղի է ունենալու 2010 թվականի մայիսին:

– Ուժեղացնել Միջազգային Ատոմային Էներգիայի Գործակալության կենսական նշանակությունը

– Համագործակցելով այլ երկրների հետ՝ երաշխավորել, որ յուրաքանչյուր երկիր, որ ունի միջուկային զենք կամ զենք ստանալու նյութեր, անգամ եթե Չտարածման միջազգային պայմանագրի անդամ չէ, ինչպես օրինակ Հնդկաստանն ու Պակիստանը, հետևի միջուկային անվտանգության կանոններին:

Այս զեկույցի հիմնական թեմաներից մեկն էլ այն է, որ իրավունքների հետ գալիս են նաև պատասխանատվություններ: Մասնավորապես, բոլոր ոչ-միջուկային պետությունները իրավունք ունեն ունենալու խաղաղ միջուկային ծրագիր, բայց նրանք պիտի պահպանեն սահմանված օրենքներն ու միջազգային հանրությանն ու այլ պետություններին կարողանալ հավաստիացնել, որ այդ ծրագիրը հետապնդելու է խաղաղ նպատակներ:

Զեկույցը խորհուրդ է տալիս բոլոր միջուկային և ոչ-միջուկային պետություններին, որոնք միջուկային զենքի չտարածման պայմանագրի անդամ են, կատարել իրենց պարտականությունները և նվազեցնել միջուկային զենքի օգտագործման հավանականությունը:

Զեկույցն անդրադառնում է նաև այն խնդրին, թե կարելի՞ է արդյոք քիմիական ու կենսաբանական զենքերի հարձակման դեպքում պաշտպանվել միջուկային զենք օգտագործելով: Բոլոր փորձագետները համակարծիք են, որ միջուկային զենքը զանգվածային ոչնչացման զենք է, բայց նրանք համակարծիք չեն քիմիական և կենսաբանական զենքերը նույն շարքին դասելու հարցում:

Միանգամից շատ մարդկանց սպանելու համար հարկավոր է մեծ քանակությամբ քիմիական զենք, այնինչ նույն բանն անելու համար մի միջուկային ռումբն էլ բավարար է: Մյուս կողմից կենսաբանական զենքը լիովին կարող է մրցակից լինել միջուկային զենքին: Այսպիսով, քիմիական ու կենսաբանական զենքերի հարձակմանը միջուկային զենքով պատասխանելը Անկախ փորձագիտական խորհուրդը արդարացված գործողություն է համարում:

ԱՄՆ-ն ունի աշխարհում ամենահզոր բանակը և այլ երկրների ռազմական հարձակման դեպքում կարիք չունի օգտագործելու միջուկային զենք: Բայց այդ նույն երկրները իրենց ռազմական թուլության պատճառով հնարավոր է, որ միջուկային զենք ստեղծեն ԱՄՆ-ի վրա հարձակվելու համար: Ահա թե ինչու ԱՄՆ-ն կենսական անհրաժեշտություն ունի միջուկային զենք ունենալու:

Զեկույցի հեղինակները համոզված են, որ քանի դեռ ԱՄՆ-ն ուզում է պահպանել իր համաշխարհային գերիշխանությունը, նա պիտի բավականաչափ միջուկային զենք ունենա միջուկային սպառնալիքներին դիմակայելու համար: